

การนำเสนอโครงการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานระดับชาติของนักศึกษา
ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1/2561
วันที่ 15 กันยายน 2561
ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

พิธีกรรมเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี จุฬามาศ บุญโรย

นักศึกษาสาววิชาภาษาไทย ภาควิชามนุษยศาสตร์คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี โดยเก็บรวบรวมข้อมูลพิธีกรรมจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 9 คน ผลการศึกษา พบว่า นับแต่วิทยาลัยครูสวนสุนันทา สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา ถึงมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ในปัจจุบัน มีพิธีกรรมเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ทั้งหมด 3 พิธีกรรม ได้แก่ พิธีบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน พิธีบำเพ็ญกุศลเนื่องในวันคล้ายวันทิวงคตสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์พระบรมราชเทวี และพิธีอัญเชิญตราพระราชลัญจกรและถวายสัตย์ปฏิญาณตน

พิธีกรรมเหล่านี้เกิดจากความเชื่อความศรัทธาของบุคคลตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันว่าดวงพระวิญญาณของสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ยังสถิต ณ สถาบันแห่งนี้ จึงจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับพระองค์ท่าน เพื่อระลึกถึงสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวสวนสุนันทา ส่งผลให้เกิดความสามัคคีขึ้นภายในสถาบันฯ กระทั่งกลายมาเป็นธรรมเนียมปฏิบัติและสืบทอดพิธีกรรมของชาวสวนสุนันทาตลอดมา

คำสำคัญ : พิธีกรรม, ความเชื่อ, สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี

การนำเสนอโครงการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานระดับชาติของนักศึกษา
ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1/2561
วันที่ 15 กันยายน 2561
ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

The Worship Ceremonies Referring of Somdej Pra Nang Chao Sunandha Kumarirat Pra Barom Rajathevi Juthamas Boonroye

A student of the Thai Language Branch of the Department of Humanities
The Faculty of Humanities and Social Sciences of Suan Sunandha Rajabhat University

ABSTRACT

This article aimed at the study of the worship ceremonies being officiated referring of Somdej Pra Nang Chao Sunandha Kumarirat Pra Barom Rajathevi. It was studied by collecting data of the rites from the in-depth interviews of 9 people. The study result showed that since the time that Suan Sunandha Teachers' College became Suan Sunandha Rajabhat Institute and finally became Suan Sunandha Rajabhat at the present, there have been altogether 3 rites referring of Somdej Pra Nang Chao Sunandha Kumarirat which were the charity rite called Taksina Nupratan, the charity rite commemorating the death day of Somdej Pra Nang Chao Kumarirat, the acceptance ceremony of Pra Raja lanjakorn and the Oath Ceremony.

These stated rites resulted from the beliefs and the faith of people since the past up till the present that the spirit of Somdej Pra Nang Chao Sunandha Kumarirat Pra Barom Rajathevi has still remained at this institute. Therefore, the worship ceremonies have been officiated in order to commemorate Somdej Pra Nang Chao Sunandha Kumarirat Pra Barom Rajathevi who was the center of people concerning Suan Sunandha. This ceremonies resulted in bringing the unity of those people within the institute. As a result, they have been formalities which have become successive worship ceremonies throughout the time.

Keywords : rite, belief, Somdej Pra Nang Chao Sunandha Kumarirat Pra Barom Rajathevi

การนำเสนอโครงการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานระดับชาติของนักศึกษา

ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1/2561

วันที่ 15 กันยายน 2561

ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

บทนำ

สังคมไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันยังมีเรื่องของความเชื่อ ความศรัทธา การเคารพนับถือและการประกอบพิธีกรรมต่างๆ รวมไปถึงการกราบไหว้บูชาเพื่อขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การจัดพิธีกรรมเหล่านี้ขึ้นมาก็เพื่อการสร้างความสบายใจ ความเชื่อมั่นรวมถึงความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในกลุ่มหรือสังคมที่มีความเชื่อในเรื่องเดียวกันให้มากยิ่งขึ้น

สมเด็จพระนางเจ้าสุภัทรมหารีรัตน์ พระบรมราชเทวี หรือพระนางเรือล่ม ทรงเป็นบุคคลที่มีความสำคัญในเรื่องความรัก หลังจากสิ้นพระชนม์จากอุบัติเหตุเรือพระประเทียบล่มด้วยทรงเป็นอัครมเหสีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเสียพระทัยอย่างยิ่งกับเหตุการณ์ในครั้งนั้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างวังสวนสุนันทาขึ้นเป็นอนุสรณ์สถานเพื่อเป็นการระลึกถึงอัครมเหสีของพระองค์ ต่อมาวังสวนสุนันทามีการสถาปนาให้กลายเป็นโรงเรียนสวนสุนันทาวิทยาลัย แล้วจึงเปลี่ยนแปลงมาเรื่อยๆ อีก 3 ระยะ ได้แก่ วิทยาลัยครูสวนสุนันทา สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา และมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาตามลำดับ

“สวนสุนันทา” ชื่อของมหาวิทยาลัยราชภัฏที่มีตำนานและเรื่องราวที่เล่าต่อกันมาหลายยุคสมัย ทั้งในเรื่องของความเชื่อ อภินิหารและเรื่องราวซึ่งถือว่าเป็นเรื่องเหนือธรรมชาติที่ยังหาคำตอบไม่ได้ ผู้คนส่วนใหญ่ในพื้นที่รวมถึงนักศึกษาในมหาวิทยาลัยฯ จึงใช้ความเชื่อเหล่านี้มาจัดเป็นพิธีกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับสมเด็จพระนางเจ้าสุภัทรมหารีรัตน์ พระบรมราชเทวี

พิธีกรรมที่เกิดขึ้นล้วนมีความสำคัญต่อนักศึกษาและหน่วยงานในมหาวิทยาลัยเป็น

อย่างมาก เพราะการประกอบพิธีกรรมในแต่ละครั้งทำให้ผู้คนในสังคมรู้สึกศรัทธา เหมือนถูกล้อมรวมเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พิธีกรรมจึงเป็นสิ่งที่ช่วยสร้าง “ความเป็นพวกเดียวกัน” ให้แก่คนในสถาบัน

พิธีกรรมเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าสุภัทรมหารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา แม้จะเป็นพิธีที่มีความเชื่อเพิ่มขึ้นทุกวันด้วยแรงแห่งความศรัทธา จนกลายมาเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในปัจจุบัน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าสุภัทรมหารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ที่ปรากฏในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา เพื่อรวบรวมข้อมูลพิธีกรรมเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าสุภัทรมหารีรัตน์ พระบรมราชเทวี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลพิธีกรรมเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าสุภัทรมหารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
2. ศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าสุภัทรมหารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ขอบเขตของการวิจัย

เก็บรวบรวมข้อมูลพิธีกรรมเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าสุภัทรมหารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา 3 ระยะ ดังนี้

1. วิทยาลัยครูสวนสุนันทา
2. สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา
3. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

การนำเสนอโครงการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานระดับชาติของนักศึกษา

ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1/2561

วันที่ 15 กันยายน 2561

ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

แนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา

บทความนี้เป็นการศึกษาพิธีกรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์พิธีกรรม ดังนี้

1. ทฤษฎีและหลักเกณฑ์เกี่ยวกับพิธีกรรม

ศิวราพ ฌ กลาง. (2552 : 365) ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของคติชนในสังคม ไว้ว่าวัฒนธรรมและพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในสังคม มีหน้าที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ด้านปัจจัยพื้นฐาน ด้านความมั่นคงทางจิตใจและทางสังคม ดังนั้น การศึกษาพิธีกรรมที่เป็นคติชนจึงควรศึกษาในบริบททางสังคม เพื่อให้เห็นถึงความสำคัญของข้อมูลประเภทคติชนที่ช่วยให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง

กล่าวโดยสรุป ทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของคติชนในสังคมถือว่าพิธีกรรมมีหน้าที่สำคัญในการสร้างความมั่นใจ ให้กำลังใจแก่คนในสังคม อีกทั้งพิธีกรรมยังเป็นส่วนหนึ่งในวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้คนดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขไม่เกิดข้อขัดแย้งกันภายในสังคม

สุรียา สมุทคุปต์ (2539) ได้กล่าวถึงความหมายของพิธีกรรม ดังนี้ พิธีกรรม หมายถึง ขั้นตอนการประกอบกิจกรรมที่แน่นอน รวมถึงการปฏิบัติตน เครื่องประกอบกิจกรรมและสถานที่ที่ถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจน กระทำขึ้นเพื่อให้หลุดพ้นจากความกลัวและเพื่อความสบายใจของผู้เข้าร่วมพิธี

2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พัชรา กิจปฐมมงคล (2547) ได้ศึกษาเรื่องพิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลนครปฐม พบว่า ในครอบครัวที่เป็นสถาบันหลักในการถ่ายทอดพิธีกรรม ไม่สามารถถ่ายทอดรายละเอียดได้อย่างชัดเจน ทำให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงจากพิธีกรรมเดิมที่ให้สอดคล้องกับความเป็นอยู่ในปัจจุบัน ทำให้พิธีกรรมบางส่วนหายไป ปัจจัยส่วนหนึ่งมาจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี อีกทั้งยังมีการรับวัฒนธรรมไทยเข้ามาปะปน ทำให้มีการปรับพิธีกรรมบางส่วนให้เข้ากับสังคมไทย ทำให้วัฒนธรรมจีนบางส่วนหายไป

กล่าวโดยสรุป พิธีกรรม หมายถึง กิจกรรมที่ถูกกำหนดขั้นตอนและเครื่องประกอบกิจกรรมไว้อย่างชัดเจน เป็นสิ่งที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น กระทำขึ้นเพื่อความสบายใจ ตอบสนองความต้องการการหลุดพ้นจากความกลัว

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางวิธีการดำเนินการศึกษาตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

1.1 การศึกษาข้อมูลเอกสาร

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในด้านเอกสาร ทั้งเอกสารวิชาการ บทความ และเอกสารงานวิจัยต่างๆ รวมทั้งจากสื่ออินเทอร์เน็ตที่มีเนื้อเกี่ยวกับประวัติสมเด็จพระนางเจ้าสุชนันทาทิพธมาภรณ์ พระบรมราชเทวี ในด้านพิธีกรรมและความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมทั้งพิธีพราหมณ์และพิธีสงฆ์

1.2 การศึกษาภาคสนาม

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าสุชนันทาทิพธมาภรณ์ พระบรมราชเทวี ในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา พระองค์เป็นต้นแบบรวมจิตใจของนักศึกษาและบุคลากรซึ่งจะเรียกตนเองว่า “ลูกพระนาง” โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะจง

การนำเสนอโครงการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานระดับชาติของนักศึกษา

ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1/2561

วันที่ 15 กันยายน 2561

ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

1.3 ผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะจง

ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง คือ เป็นผู้ที่เคยศึกษาในช่วงระยะวิทยาลัยครูสวนสุนันทา จำนวน 3 คน สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา จำนวน 3 คน และมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา จำนวน 3 คน

1.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แนวคำถามในการสัมภาษณ์ ได้แก่ เหตุผลของการจัดกิจกรรม ความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมของคนในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา การจัดเครื่องประกอบพิธีกรรม และการสืบทอดพิธีกรรมแต่ละยุค สมุดจดบันทึกภาคสนาม กล้องถ่ายภาพ และเครื่องบันทึกเสียง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ตามแนวคิดทฤษฎีสืบทอดหน้าที่ของคติชนในสังคม ของ ศิราพร ณ ถลาง (2552 : 365)

2. เรียบเรียง นำเสนอผลการศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี นำเสนอผลการวิเคราะห์ในเชิงพรรณนา

3. สรุป อภิปรายผลการวิจัยและให้ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

การศึกษาพิธีกรรมเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ผู้วิจัยสามารถจำแนกได้ 3 พิธีกรรม ดังนี้

1. พิธีบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน
2. พิธีบำเพ็ญกุศลเนื่องในวันคล้ายวันทิวงคตสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี

3. พิธีอัญเชิญตราพระราชลัญจกรและถวายสัตย์ปฏิญาณตน

พิธีบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน

ทักษิณานุปทาน หมายถึง การทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย เพื่อให้ผู้ตายได้รับผลที่เป็นความสุขความเจริญพ้นจากภาวะที่ทุกข์ทรมานในทุคติ (ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554)

วันที่ 10 พฤศจิกายน ของทุกปี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาได้มีการจัดพิธีที่สำคัญขึ้นเรียกว่า “พิธีบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน” หรือที่ผู้คนส่วนใหญ่เรียกว่า “พิธีทำบุญวันเกิดพระนาง” เนื่องจากเป็นวันที่สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ประสูติ จัดทำขึ้นเพราะเชื่อว่าเป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลและแสดงถึงความกตัญญูแต่สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ผู้ที่ถือว่าเป็น “แม่” ของลูก ๆ ทุกคนในมหาวิทยาลัยแห่งนี้

พิธีกรรมนี้จะถูกจัดตั้งเป็นโครงการของสำนักศิลปะและวัฒนธรรม ซึ่งจะต้องเป็นคนจัดพิธีบำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทาน โดยพิธีกรรมนี้จะประกอบพิธีทางศาสนา 2 พิธีคือ พิธีพราหมณ์ และพิธีสงฆ์

พิธีพราหมณ์

ขั้นตอนแรกต้องมีการประสานงานกับพราหมณ์ซึ่งทางสำนักศิลปะและวัฒนธรรมติดต่อพราหมณ์ที่เทวสถานโบสถ์พราหมณ์ ตั้งอยู่ใกล้กับเสาชิงช้า ซึ่งเป็นผู้ประกอบพิธีที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาเป็นประจำทุกปี

การประกอบพิธีกรรมจะหันหน้าเข้าหาพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี

การนำเสนอโครงการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานระดับชาติของนักศึกษา

ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1/2561

วันที่ 15 กันยายน 2561

ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ก่อนจะเริ่มพิธีกรรม พราหมณ์จะประกอบ
แตกรสังข์ที่ใช้ในพิธีกรรม โดยลำดับแรกจะเป่า
สังข์ มีความเชื่อว่าสังข์เกิดขึ้นจากพรแห่งพระ
นารายณ์ เสียงของสังข์คือการป่าวประกาศไปยัง
สวรรค์หากตั้งใจฟังดี ๆ เสียงสังข์คือเสียงของ
คำว่า “โอม” ชาวฮินดูถือว่าเป็นคำศักดิ์สิทธิ์และ
ทรงพลังมาก เพราะ “โอม” เป็นพยางค์ที่ไม่ได้มี
ความหมายแค่ตัวอักษร แต่มีพลัง อันยิ่งใหญ่
รวมอยู่ในนั้น ชาวฮินดูยังมีความเชื่อว่า โอม
เกิดขึ้นเมื่อมีการสร้างโลก สรรพสิ่งทั้งปวงก็เกิด
ขึ้นมาจากการเปล่งเสียง “โอม” จึงเป็นเหมือน
ตัวแทน แห่งความศักดิ์สิทธิ์ สถานที่ใดที่มีการทำ
พิธีนี้ขึ้น ย่อมเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นสิริมงคล
มีความสำเร็จอยู่ที่นั่น (เพลินพิศ กัการุญ : 2526)
จึงนำมาใช้ในการเริ่มต้นพิธี การเป่าสังข์จึงถือเป็น
การเบิกฤกษ์ในพิธีสำคัญของพิธีพราหมณ์ เป็น
การเชิญมหาเทพของศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู
มาร่วมพิธีกรรมและให้พร

การตีบัณเฑาะว์ เชื่อว่าบัณเฑาะว์เป็นเครื่อง
ดนตรีที่อยู่ทางหัตถ์ขวาของพระศิวะ ใช้ตีในงาน
บวงสรวงเพราะเชื่อว่าเป็นการปัดเป่าสิ่งไม่ดีในพิธี
เพราะพระศิวะทรงโปรดเสียงบัณเฑาะว์และเป็น
เครื่องดนตรีประจำพระองค์ ทำให้พระองค์เสด็จ
มาตามเสียงเพื่ออวยพรให้กับพราหมณ์ในการ
ประกอบพิธี เปรียบเหมือนการส่งสัญญาณให้
เทพยดาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้รับรู้ว่าจะมีพิธีเกิดขึ้น แล้ว
ค่อยเริ่มอ่านคำกล่าวบวงสรวงและคำกล่าวสดุดี
สมเด็จพระนางเจ้าสุภัททันตาภุมารีรัตน์ พระบรม
ราชเทวี

เมื่อบวงสรวงเสร็จก็จะถวายนมัสการเครื่อง
อาหาร ประกอบด้วย เครื่องกระยาบวช 1 สำรับ
ได้แก่

1. ขนม 9 ชนิด คือ ขนมต้มขาว ขนมต้มแดง
ฟักทองแกงบวด และขนมที่มีชื่อเป็นมงคล เช่น
ขนมถ้วยฟู ขนมชั้น ทองหยิบ ทองหยอด
ฝอยทอง เม็ดขนุน

2. ผลไม้ 9 ชนิด ได้แก่ มะพร้าวอ่อน กล้วย
อ้อย ส้มโอ ส้มเขียวหวาน แก้วมังกร องุ่น
สับปะรด เพราะผลไม้เหล่านี้มีความหมาย
เกี่ยวกับเรื่องความเป็นสิริมงคล เช่น

กล้วย อ้อย หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์

มะพร้าว หมายถึง ความบริสุทธิ์

ขนุน หมายถึง สนับสนุน เกื้อกูล หรือได้รับความ
เกื้อหนุนจากคนรอบข้าง

3. นม เนย งาคั่ว มันต้ม เผือกต้ม ข้าวตอก
เครื่องประกอบพิธีจะมีการจัดเพิ่มเติมได้ตาม
ความเหมาะสม เช่น อาจมีการจัดผลไม้ตาม
ฤดูกาล ในพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์จะไม่ใช้
ของคาวและสิ่งมีนเมา เพราะเชื่อว่าการบูชาเทพ
เทวดา พระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศานุวงศ์
จะไม่ใช้ของคาวในการประกอบพิธี

อีกทั้งยังมีการใช้บายศรี 2 บายศรีในการ
ประกอบพิธีอีกด้วย คือ

1) บายศรีปากขาม เป็นบายศรีสำคัญ
จะขาดบายศรีนี้ได้เพราะถือเป็นบายศรีพื้นฐาน
ของบายศรีทุกชนิด เปรียบเสมือนการเรียน
หนังสือต้องเริ่มเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ก่อน
ถึงจะขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่ต่อไปได้

2) บายศรีเทพ เป็นบายศรีที่ใช้สำหรับ
ต้อนรับองค์เทพที่อยู่บนสวรรค์ชั้นเทวโลกทุกองค์
ที่มาร่วมในพิธี

เมื่อใช้บายศรีบอกกล่าวถึงดวงพระ
วิญญาณสมเด็จพระนางเจ้าสุภัททันตาภุมารีรัตน์
พระบรมราชเทวีเรียบร้อยแล้ว จึงมีการจัดแสดง
ละครถวาย เรียกว่า การรำถวายมือ การรำรำยามี

การนำเสนอโครงการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานระดับชาติของนักศึกษา

ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1/2561

วันที่ 15 กันยายน 2561

ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ความเกี่ยวข้องกับคบดี ความเชื่อโดยผู้ว่าจะสมมติว่าตนเองมีลักษณะเหมือนเทพเจ้าเพื่อเป็นการขอให้อำนาจของเทพเจ้าบันดาลช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ และหากเป็นไปตามที่ประสงค์ก็จะมีกรร่ายรำเพื่อขอบคุณเทพเจ้าอีกครั้ง เป็นอันเสร็จพิธี

พิธีสงฆ์

เมื่อประกอบพิธีพราหมณ์เสร็จสิ้น เวลาประมาณ 10.00 นาฬิกา เริ่มประกอบพิธีสงฆ์ โดยทางสำนักศิลปะและวัฒนธรรมได้นิมนต์พระราชญาณปริชา (ถวิล กนตสิริ ศรีใหม่) ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดราชาธิวาส พร้อมคณะสงฆ์ 10 รูป เหตุที่ใช้คณะสงฆ์ 10 รูป เนื่องจากเป็นพิธีหลวง จึงอาราธนาพระสงฆ์ เป็นจำนวนคู่ หากเป็นพิธีปกติจะไม่นิมนต์พระสงฆ์เป็นจำนวนคู่

ก่อนจะมีการเริ่มพิธีต้องมีการตั้งโต๊ะบูชา โดยมีหลักว่าต้องตั้งหันหน้าโต๊ะออกทางเดียวกับพระสงฆ์ คือให้พระพุทธรูปหันพระพักตร์ออกทางเดียวกับพระสงฆ์ เพื่อให้พระสงฆ์ มีพระพุทธรูปเป็นประธาน สำหรับเรื่องทิศทางที่จะประดิษฐานพระพุทธรูปนั้น มักจะหันพระพักตร์ไปทางทิศเหนือ ด้วยถือว่าพระพุทธรูปเป็นผู้เหนือโลก หรือบางครั้งก็หันไปทางทิศตะวันออก ด้วยถือว่าเป็นทิศพระ

เมื่อเริ่มพิธี ประธานจุดเทียน รูป ที่โต๊ะบูชา การจุดควรจุดเทียนก่อน ใช้รูป 3 ดอก จุดต่อที่เทียน แล้วจึงปักลงในกระถางรูป ตั้งใจบูชาพระ จากนั้นจึงดำเนินพิธีไปตามลำดับ ดังนี้

ตัวแทนอาราธนาศีล เมื่อรับศีลแล้วพระสงฆ์จะเริ่มสวดถวายพรพระ เมื่อพระสงฆ์สวดจบเตรียมยกบาตรและอาหารประเคน สำหรับอาหารที่จัดถวายจะจัดเป็น 3 สำหรับ สำหรับถวายพระพุทธรูป พระสงฆ์และดวงพระวิญญาณสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี โดย

จัดเป็นอาหารคาว 1 ชุดอาหารหวาน 1 ชุด อาหารที่นำไปถวายพระสงฆ์นั้นเป็นอาหารทั่วไป ขึ้นอยู่กับผู้ที่จะนำมาถวาย

เมื่อพระภิกษุสงฆ์ฉันเสร็จ ถวายเครื่องไทยธรรม จากนั้นพระสงฆ์อนุโมทนา ขณะพระสวดให้เริ่มกรวดน้ำ ประณมมือรับพรเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่มาร่วมงาน หลังจากนั้นจะให้ผู้คนเข้ามากราบพรพระบรมสาทิสลักษณ์ของสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ถือเป็นอันเสร็จพิธี

พิธีบำเพ็ญกุศลเนื่องในวันคล้ายวันทิวงคตสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์

วันที่ 31 พฤษภาคม ของทุกปี มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทากำหนดให้มีพิธีบำเพ็ญกุศล เนื่องจากตรงกับวันทิวงคตสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี อัครมเหสีอันเป็นที่รักยิ่งในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาล ที่ 5 สิ้นพระชนม์ด้วยอุบัติเหตุเรือพระประเทียบล่ม

พิธีบำเพ็ญกุศลนี้จัดทำขึ้นเพื่อให้ผู้คนในมหาวิทยาลัยฯ ได้อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้กับสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี และบริวาร อีกทั้งยังเป็นการระลึกถึงพระองค์ท่านผู้ที่เป็นดังศูนย์รวมจิตใจที่หล่อหลอมทุกคนให้มีความรักและความสามัคคีต่อกันในสถาบันที่เปรียบเป็นบ้านหลังที่สองของทุกคน

พิธีบำเพ็ญกุศลเนื่องในวันคล้ายวันทิวงคตสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวีทางสำนักศิลปะวัฒนธรรมและทางมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาได้ไปจัดพิธีที่สุสานหลวง วัดราชบพิธ การประกอบพิธีกรรมจะประกอบพิธีสงฆ์เพียงอย่างเดียว ไม่มีพิธีพราหมณ์เข้ามาเกี่ยวข้อง

การนำเสนอโครงการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานระดับชาติของนักศึกษา

ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1/2561

วันที่ 15 กันยายน 2561

ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ขั้นตอนแรกจะเริ่มตั้งแต่ 08.00 นาฬิกา จะเป็นการเปิดอนุสาวรีย์พระศรีราชมหาราช สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี เพื่อให้ประธานในพิธี ผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากร และตัวแทนนักศึกษาได้ถวาย ดอกไม้ จุดธูปเทียน แสดงความเคารพแด่สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ณ พระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ต่อมาก็จะเข้าไปทำ พิธีทางศาสนาพุทธในโบสถ์หรือในวิหารซึ่งจะแล้วแต่ความสะดวกของในปีนั้นๆ

การจัดโต๊ะหมู่บูชาในพิธีถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เครื่องบูชาในการตั้งโต๊ะหมู่บูชา ประกอบด้วย พานพุ่มหรือพานดอกไม้ กระจ่าง รูป แจกันดอกไม้ เชิงเทียน แสดงให้เห็นถึงความ ประณีต ตั้งใจ และแสดงความเคารพต่อพระ รัตนตรีย การประกอบพิธี ทุกครั้งจะหันหน้าเข้าหาพระพุทธรูปเสมอ เพราะเชื่อว่าพระพุทธรูปเจ้า เป็นประธานในการประกอบพิธี จึงอัญเชิญ พระพุทธรูปมาแทนพระพุทธรูปเจ้ามาประดิษฐานไว้ในพิธี (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม : 2546)

พิธีในโบสถ์หรือในวิหารจะเริ่มเวลา 10.00 นาฬิกา เพราะจะต้องให้ทันพระฉันเพล โดยเริ่มจากการจุดธูปสักการะ 5 ดอก เชื่อว่าการจุดธูป 5 ดอกเพื่อใช้บูชาพระรัตนตรัย บูชาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 และ สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี

ต่อมาพระสงฆ์เริ่มเจริญพระพุทธมนต์ ประธานเตรียมถวายภัตตาหารเพล ทอดผ้ามหาบังสกุล โดยจะใช้เป็นผ้าขาว สบง หรือจีวรก็ได้ ถวายสังฆทาน ถวายจุดปัจจัย ถวายเครื่องไทย

ธรรม เช่น อาหารคาวหวาน น้ำ ไตรจีวร ปัจจัย เป็นต้น โดยมีความเชื่อว่าเครื่องไทยธรรมที่นำมา ต้องเป็นสิ่งที่ได้มาด้วยความสุจริต ไม่ใช่จากการ เบียดเบียนผู้อื่น จากนั้นพระสงฆ์เจริญชัยมงคล คาถา กรวดน้ำและรับพร เมื่อประกอบพิธีเสร็จ สิ้นรับประทานอาหารร่วมกันเป็นอันเสร็จพิธี

พิธีอัญเชิญตราพระราชลัญจกรและถวาย สัตย์ปฏิญาณตน

“ราชภัฏ” มีความหมายว่า “คนของพระราช... ข้าของแผ่นดิน” พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้อัญเชิญตราพระราชลัญจกรส่วนพระองค์ เป็นตราประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา สิ่งนี้ จึงถือว่าเป็นการนำความภาคภูมิใจมาให้แก่ชาว มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา จากความภาคภูมิใจนำไปสู่พิธีอัญเชิญตราพระราชลัญจกร และถวายสัตย์ปฏิญาณตนของนักศึกษาชั้นปีที่ 1

พิธีอัญเชิญตราพระราชลัญจกร มีที่มาจาก ความเคารพและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานตราพระลัญจกร ส่วนพระองค์แก่มหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศ และความภาคภูมิใจในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา อีกทั้งพิธีกรรมนี้ยังมีความเกี่ยวข้องกับสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ถือว่าพระองค์ท่านประหนึ่งเป็นสักขีพยานให้กับนักศึกษาที่ปฏิญาณตนต่อหน้า พระราชานุสาวรีย์ของพระองค์ท่านว่าจะปฏิบัติตนเป็นคนดี ใฝ่หาความรู้ มุ่งมั่นที่จะสร้างชื่อเสียงให้กับมหาวิทยาลัยสวนสุนันทา อีกทั้งยังมีการ ผูกตนให้เป็นลูก หรือที่เรียกกันว่า “ลูกพระนาง”

การนำเสนอโครงการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานระดับชาติของนักศึกษา

ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1/2561

วันที่ 15 กันยายน 2561

ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

พิธีกรรมนี้จะ เป็นไป ตาม พิธีการ ของ พราหมณ์ จัดขึ้น ณ บริเวณพระราชานุสาวรีย์ของ สมเด็จพระนางเจ้าสุชนันทาทิพย์ธาดาในพระนคร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชเทวี ผู้ริเริ่มพิธีกรรมนี้เข้ามาเชื่อว่าเป็นการ เสริมสร้างความรัก ความภาคภูมิใจใน สถาบันการศึกษา ส่งเสริมความรัก ความสามัคคี ระหว่างนักศึกษา รุ่นพี่กับรุ่นน้อง ถ่ายทอด กระบวนการเป็นนักศึกษาที่ดี มีความรู้คู่คุณธรรม รู้จักปรับตัวจากนักเรียนสู่การเป็นนักศึกษาใน สถาบันอุดมศึกษาอย่างสมบูรณ์แบบและสามารถ อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

ขั้นตอนการประกอบพิธีเริ่มต้นด้วยการให้ นักศึกษาทั้งมหาวิทยาลัยมาพร้อมกัน ณ บริเวณ ลานพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้าสุชนันทาทิพย์ธาดาในพระนคร โดยหันหน้าไปทาง พระราชานุสาวรีย์ นายกองคการนักศึกษา กล่าวรายงานวัตถุประสงค์ของโครงการ

ต่อมาพราหมณ์ประโคนเตร สังข์ บัณเฑาะว์ ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาพราหมณ์ เป็นการให้สัญญาณเชิญเทพเจ้า มหาเทพของ ศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู ที่อยู่บนสวรรค์มาร่วม พิธีกรรมและให้พร ถือเป็นการเบิกฤกษ์ในพิธี สำคัญที่เป็นสิริมงคล

ส่วนเครื่องบวงสรวงที่ขาดไม่ได้คือ เครื่องกระยาบวช และหมากพลู ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็น ในการประกอบพิธีกรรม ในสมัยโบราณจะใช้ หมากพลูเป็นเครื่องรับรองแขกบ้านแขกเมือง ใคร มาเยี่ยมเยียนก็จะมีหมากพลูถือเป็นการต้อนรับ เป็นอย่างดี จึงใช้หมากพลูเพื่อเป็นการต้อนรับ เทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้ามาร่วมในพิธีเช่นกัน

การใช้บายศรีจะเลือกใช้เป็นบายศรีปากชาม ทำเป็นกระถางเพื่อใส่อาหารสำหรับเครื่องเช่น สรวงเทวดา การใช้กระถางใส่อาหารทำบายศรีนั้น

มีความเชื่อจากคติพราหมณ์ว่าใบตองเป็นของ บริสุทธิ์ไม่มีมลทินจากอาหารเก่าเหมือนอย่างถั่วฝักหรือขาม คติการทำบายศรีเชื่อว่าเป็นการจำลอง รูปเขาพระสุเมรุซึ่งเป็นที่สุดของพระอิศวร ชั้น ต่าง ๆ ของบายศรีเป็นที่รวมของเทพต่าง ๆ การทำบายศรีจึงถือเป็นการอัญเชิญพระอิศวรมา เป็นประธานในพิธี (เบญจมาศ แพทอง : 2550)

ต่อมาพราหมณ์ก็จะเริ่มพิธีกล่าวคำบวงสรวง เจริญมงคลให้แก่ นายกองคการนักศึกษา และนาย กสโมสร เชื่อว่าการเจริญมงคลจะช่วยให้ชีวิต เจริญรุ่งเรือง แคล้วคลาดจากอันตรายทั้งปวง ทำ อะไรก็จะประสบความสำเร็จ จากนั้นจะอัญเชิญ ตราพระราชลัญจกร เคลื่อนขบวนเข้าไปยังบริเวณ ลานพระราชานุสาวรีย์สมเด็จพระนางเจ้าสุชนันทาทิพย์ธาดาในพระนคร ตัวแทนถือธงคณะทั้ง 13 คณะ นำธงไปวางบนปะรำพิธี เพื่อเป็นการ แสดงความเคารพของนักศึกษาทั้ง 13 คณะ ใน พระมหากษัตริย์คุณของพระบาทสมเด็จพระ ปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถ บพิตร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน ตรา พระ ราช ลัญ จกร ส่วน พระ องค์ แก่ มหาวิทยาลัยฯ

จากนั้นนายกองคการนักศึกษา นายกสโมสร ทั้ง 13 คณะ และนักศึกษาร่วมกันถวายบังคม พระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระ ปรเมนทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และตราพระราชลัญจกร ประธานในพิธีกล่าวให้ โอวาทและนักศึกษาใหม่ ร่วมกันกล่าวคำปฏิญาณ ตนต่อหน้าตราพระราชลัญจกรและสมเด็จพระ นางเจ้าสุชนันทาทิพย์ธาดาในพระนคร

การสืบทอดพิธีกรรมในแต่ละระยะ

การสืบทอดพิธีกรรมในแต่ละระยะนั้นเป็น การกระทำที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นจาก

การนำเสนอโครงการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานระดับชาติของนักศึกษา

ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1/2561

วันที่ 15 กันยายน 2561

ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ก่อนเคยเป็นนักศึกษาในระยยะวิทยาลัยครูหรือสถาบันราชภัฏสวนสุนันทา พัฒนามาเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา สืบทอดพิธีกรรมที่ตนได้รับมาให้ดำรงอยู่คู่กับสถาบันฯ ผู้ที่สืบทอดต้องมีจิตใจรักในความ เป็นสวนสุนันทา ภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นบริวารของ สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี เป็นผู้ที่มืออดมการณัที่จะสืบสานพิธีกรรมให้กับคนรุ่นหลังอย่างมุ่งมั่น

พิธีบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทาน พิธีบำเพ็ญกุศลเนื่องในวันคล้ายวันทิวงคตสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี และพิธีอัญเชิญตราพระราชลัญจกรและถวายสัตย์ปฏิญาณตน เกิดจากความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอดต่อกันมา เมื่อกาลเวลาผ่านไป ความเชื่อเหล่านี้ก็ค่อย ๆ จางหายไปตามกาลเวลา เนื่องจากผู้ที่มีความรู้หรือผู้ที่เคยร่วมพิธีกรรมเหล่านี้เป็นผู้สูงอายุ คนรุ่นหลังที่เพิ่งจะเข้ามาจึงเป็นผู้ที่อาจขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพิธีกรรม ทำให้การประกอบพิธีกรรมอาจมีสิ่งทีขาดตกบกพร่องด้วยความไม่รู้ของผู้รับผิดชอบในงานนั้น ๆ

วิธีการหนึ่งที่จะช่วยทำให้พิธีกรรมอยู่คู่กับคนทุกยุคทุกสมัยคือการเปิดใจยอมรับฟังความคิดเห็นและความเชื่อของคนรุ่นก่อน ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะมีวิทยาการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาเพื่อหาคำตอบให้กับเรื่องราวที่เกิดขึ้นเหนือธรรมชาติ เรื่องราวที่มนุษย์ในอดีตไม่สามารถตอบได้ แต่ก็ยังมีการนำความเชื่อของคนในอดีตมาประยุกต์ให้อยู่ร่วมกับความคิดของคนในปัจจุบันได้อย่างมีความสุข

จากการสัมภาษณ์ผู้คนในระยยะมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา พบว่า ยังมีความต้องการที่จะ

สืบทอดพิธีกรรมเหล่านี้ต่อไปในอนาคต เพราะเล็งเห็นถึงประโยชน์ที่ทำให้เกิดความสามัคคี ความรักในสถาบันและหมู่คณะ

จากการศึกษาในแนวบทบาทหน้าที่พบว่าพิธีกรรมมีความสำคัญต่อคนในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาดังนี้

1. เป็นการขัดเกลาสั่งสอนให้เป็นคนดี

พิธีกรรมจะมีการสอนให้ผู้เข้าร่วมพิธีทราบถึงบทบาทของการเป็นเสมือนลูกและเป็นนักศึกษาที่ดีของสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี จะต้องประพฤติปฏิบัติอย่างไร เช่น ลูกและนักศึกษาต้องมีความขยันหมั่นเพียร ใฝ่รู้ใฝ่เรียน มีความเมตตา รวมทั้งการปลูกฝังระเบียบวินัย นอกจากนี้ยังทำให้เกิดทักษะด้านการจัดงานพิธีกรรม เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อกัน

2. เป็นการจัดระเบียบในการอยู่ร่วมกัน

พิธีกรรมทำให้เกิดความเข้าใจในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีแนวทางในการปฏิบัติที่ใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เห็นได้ชัดคือ แม่ หรือหมายถึง สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี และลูก ที่หมายถึงนักศึกษา หรือความสัมพันธ์ระหว่างครูกับลูกศิษย์ ลูกศิษย์จะให้ความเคารพ เชื่อฟัง ครูจะมีบทบาทในการคอยให้คำปรึกษาและให้ความช่วยเหลือ

3. เป็นการสร้างความสามัคคี

พิธีกรรมทำให้ผู้คนส่วนใหญ่รู้ว่ามนุษย์จำเป็นต้องอยู่ร่วมกัน แสดงให้เห็นภาพความรักใคร่ สามัคคี ภายในมหาวิทยาลัยฯ ความสัมพันธ์ของพี่น้องแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น เพราะเมื่อมีการประกอบพิธีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น พิธีบำเพ็ญกุศล

การนำเสนอโครงการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานระดับชาติของนักศึกษา

ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1/2561

วันที่ 15 กันยายน 2561

ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ทักษิณานุประทานพิธีบำเพ็ญกุศลเนื่องในวัน
คล้ายวันทิวศตสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารี
รัตน์ พระบรมราชเทวี และพิธีอันเชิญตราพระ
ราชลัญจกร ทุกคนต่างมาร่วมพิธี เพราะเป็นพิธี

อันสำคัญของมหาวิทยาลัยฯ สิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ
นั่นคือ ความศรัทธาในสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทา
กุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี

ตารางที่ 1 พิธีกรรมเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ที่พบใน 3 ระยะเวลา

พิธีกรรมเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ที่พบใน 3 ระยะเวลา				
ชื่อพิธีกรรม	วัตถุประสงค์ในการจัดพิธีกรรม	ระยะที่พบ		
		วิทยาลัยครู สวนสุนันทา	สถาบันราชภัฏ สวนสุนันทา	มหาวิทยาลัย ราชภัฏ สวนสุนันทา
พิธีบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทาน	เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแด่สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี เพื่อแสดงถึงความกตัญญูแด่สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี	√	√	√
พิธีบำเพ็ญกุศลเนื่องในวันคล้ายวันทิวศตสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี	เพื่อให้ผู้คนในมหาวิทยาลัยได้อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แด่สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี และบริวาร เพื่อระลึกถึงสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี และบริวาร	√	√	√
พิธีอันเชิญตราพระราชลัญจกรและถวายสัตย์ปฏิญาณตน	เพื่อเป็นการเสริมสร้างความรัก ความภาคภูมิใจในสถาบันการศึกษา เพื่อส่งเสริมความรักสามัคคีระหว่างนักศึกษารุ่นพี่กับรุ่นน้อง และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างเป็นสุข			√
พิธีอันเชิญตราพระราชลัญจกรและถวายสัตย์ปฏิญาณตน	เพื่อร่วมถวายราชสดุดี พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา ภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระผู้ทรงพระราชทานนาม "ราชภัฏ" และพระราชทานตราพระราชลัญจกรส่วนพระองค์ ให้เป็นตราสัญลักษณ์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา			√

จากตารางข้างต้น พิธีบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทานและพิธีบำเพ็ญกุศลเนื่องในวันคล้ายวันทิวศต สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี มีวัตถุประสงค์เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลและระลึกถึงสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี โดยทั้งสองพิธีกรรมนี้ปรากฏขึ้นในทั้ง 3 ระยะเวลา ได้แก่ วิทยาลัยครูสวนสุนันทา สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา และมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูที่มีต่อสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี

โดยทั้งสองพิธีกรรมนี้ปรากฏขึ้นในทั้ง 3 ระยะเวลา ได้แก่ วิทยาลัยครูสวนสุนันทา สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา และมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูที่มีต่อสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี

การนำเสนอโครงการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานระดับชาติของนักศึกษา

ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1/2561

วันที่ 15 กันยายน 2561

ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

กุมาริรัตน์ พระบรมราชเทวี ผ่านพิธีกรรมที่สำคัญของมหาวิทยาลัยฯ ที่มีการปฏิบัติร่วมกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นตั้งศูนย์รวมจิตใจที่หล่อหลอมทุกคนให้มีความรักและความสามัคคีต่อกันในสถาบัน

พิธีอัญเชิญตราพระราชลัญจกรและถวายสัตย์ปฏิญาณตน มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความรัก ความภาคภูมิใจในสถาบันการศึกษา สร้างความสามัคคีระหว่างนักศึกษารุ่นพี่กับรุ่นน้อง รู้จักการปรับตัวจากนักเรียนสู่การเป็นนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาอย่างสมบูรณ์แบบ และ เพื่อ เป็น การ ร่วม ถวาย ราช สดุดี พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา ภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระผู้ทรงพระราชทานนาม "ราชภัฏ" และพระราชทานตราพระราชลัญจกร ส่วนพระองค์ ให้เป็นตราสัญลักษณ์ประจำมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา โดยพิธีอัญเชิญตราพระราชลัญจกรและถวายสัตย์ปฏิญาณตนมีปรากฏขึ้นในระยยะมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาเพียงระยะเดียว พิธีกรรมนี้ส่งผลให้ความซัดแย้งภายในสถาบันเกิดขึ้นน้อยลง เพราะพิธีกรรมทำให้เกิดความสามัคคีและสร้างสัมพันธ์ที่ดีแก่เพื่อนพ้องและพี่น้องให้มีความรักและเห็นใจซึ่งกันและกัน ซึ่งสอดคล้องตามแนวคิดของทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของคติชนในสังคม ทำให้ผู้คนดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ไม่เกิดข้อขัดแย้งกันภายในสังคม จึงควรค่าแก่การสืบทอดพิธีกรรมให้คงอยู่สืบไป

สรุปและอภิปรายผล

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาเริ่มจัดพิธีกรรมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยพบว่าพิธีกรรมเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าสุภัทรมหาราชกุมารีรัตน์

พระบรมราชเทวี ตั้งแต่ระยยะวิทยาลัยสวนสุนันทาจนถึงมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา พิธีกรรมที่เกิดขึ้นกับชาวสวนสุนันทานั้นล้วนมาจากความเชื่อ ที่เชื่อว่าดวงพระวิญญาณของสมเด็จพระนางเจ้าสุภัทรมหาราชกุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ยังคงสถิตอยู่ ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา จากความเชื่อนี้จึงเป็นมูลเหตุที่ทำให้มีพิธีกรรมเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าสุภัทรมหาราชกุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ดังนี้

1. พิธีบำเพ็ญกุศลทักษิณานุประทาน

เนื่องจากเป็นวันที่สมเด็จพระนางเจ้าสุภัทรมหาราชกุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ประสูติ โดยมีความเชื่อว่าสมเด็จพระนางเจ้าสุภัทรมหาราชกุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ยังคงสถิตอยู่ที่มหาวิทยาลัย จึงจัดพิธีกรรมขึ้น เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลและแสดงถึงความกตัญญูแด่ สมเด็จพระนางเจ้าสุภัทรมหาราชกุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ผู้ที่ถือว่าเป็น “แม่” ของลูก ๆ ทุกคนในมหาวิทยาลัยฯแห่งนี้

2. พิธีบำเพ็ญกุศลเนื่องในวันคล้ายวัน

ทิวงคตสมเด็จพระนางเจ้าสุภัทรมหาราชกุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี เป็นวันทิวงคตสมเด็จพระนางเจ้าสุภัทรมหาราชกุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี จัดพิธีกรรมขึ้นเพื่อให้ผู้คนในมหาวิทยาลัยฯ ได้อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลให้แก่สมเด็จพระนางเจ้าสุภัทรมหาราชกุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี และบริวารโดยมีความเชื่อว่าการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วจะส่งผลให้ผู้นั้นได้ไปอยู่ในภพภูมิที่ดี อีกทั้งยังเป็นการระลึกถึงพระองค์ท่านผู้ที่เป็นตั้งศูนย์รวมจิตใจ

3. พิธีอัญเชิญตราพระราชลัญจกรและ

ถวายสัตย์ปฏิญาณตน เป็นพิธีที่เกิดขึ้นจากความเคารพและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของ

การนำเสนอโครงการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานระดับชาติของนักศึกษา

ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1/2561

วันที่ 15 กันยายน 2561

ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานตราพระราชลัญจกรส่วนพระองค์แก่มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา และพิธีกรรมนี้ยังมีความเกี่ยวข้องกับสมเด็จพระนางเจ้าสุชนาทุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี คือถือว่าพระองค์ท่านผู้เป็นสภียาญให้กับนักศึกษาที่ปฎิญาตน

พิธีกรรมล้วนมีความสำคัญต่อคนในมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา โดยในแต่ละพิธีกรรมจะสอดแทรกคำสั่งสอนเข้าไปในพิธีชดเกล้าผู้คนให้เป็นคนดี ปฏิบัติตนต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองได้อย่างเหมาะสม อีกทั้งยังสร้างความสามัคคีในหมู่คณะและความภาคภูมิใจในสถาบันของตนเอง เพราะทุกคนมีสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเดียวกัน คือ สมเด็จพระนางเจ้าสุชนาทุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี

ทั้งนี้พิธีกรรมทั้ง 3 พิธี มีการเปลี่ยนแปลงและถ่ายทอดต่อมาเป็นระยะ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังที่ปรากฏในตารางที่ 1 สอดคล้องกับงานวิจัยของ พัชรา กิจปฐมมงคล (2547) ที่ศึกษาพิธีกรรมของคนไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาลนครปฐม ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าพิธีกรรมที่ปรากฏในลักษณะเช่นนี้อาจเป็นเพราะผู้ที่ถ่ายทอดพิธีกรรมหรือกาลเวลาที่เป็นตัวแปรสำคัญ ทำให้ขั้นตอนในการทำพิธีกรรมบางส่วนเกิดอาจเปลี่ยนแปลงหรือสูญหายไป เนื่องจากเป็นข้อมูลที่มีการถ่ายทอดทางมุขปาฐะ

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าพิธีกรรมเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าสุชนาทุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ยังคงมีความสัมพันธ์กันระหว่างสมเด็จพระนางเจ้าสุชนาทุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวีกับวิถีของชาวสวนสุนันทามายาวนาน ตั้งแต่ระยะวิทยาลัยครูสวนสุนันทา สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา

จนถึงมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา แม้ว่าจะมีน้อยคนที่จะทราบถึงขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมที่ชัดเจน แต่ความเชื่อกลับเพิ่มมากขึ้นด้วยแรงแห่งความศรัทธาส่งผลให้พิธีกรรมมีความเข้มแข็ง ได้รับการยอมรับและปฏิบัติตามอย่างต่อเนื่อง จนกลายมาเป็นพิธีกรรมที่สำคัญของชาวสวนสุนันทา ถึงแม้ว่าพิธีพราหมณ์ในพิธีอัญเชิญตราพระราชลัญจกรและถวายสัตย์ปฏิญาณตนจะไม่ปรากฏในปัจจุบัน แต่พิธีกรรมนี้ก็ยังคงแสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ชาวสวนสุนันทาเทิดทูนเป็นสัญลักษณ์ทรงคุณค่าเช่นเดิม กล่าวคือตราพระราชลัญจกรของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความผูกพันของชาวสวนสุนันทากับสถาบันพระมหากษัตริย์มาทุกยุคสมัย

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาวิจัย เรื่อง พิธีกรรมเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าสุชนาทุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี ทำให้ผู้วิจัยมีข้อคิดเห็นบางประการในการทำวิจัยในครั้งต่อไป จึงเสนอไว้ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเปรียบเทียบคำบวงสรวงของพิธีกรรมเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าสุชนาทุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวีกับพิธีกรรมอื่น
2. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกลวิธีการใช้ภาษาคำบวงสรวงในศาสนาพราหมณ์ของพิธีกรรมเกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าสุชนาทุมารีรัตน์ พระบรมราชเทวี

การนำเสนอโครงการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานระดับชาติของนักศึกษา

ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1/2561

วันที่ 15 กันยายน 2561

ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

เอกสารอ้างอิง

- กิ่งแก้ว อรรถถาวร. (2519). **คติชนวิทยา**. กรุงเทพฯ: หน่วยงานศึกษานิตยสาร กรมฝึกหัดครู.
- ชนิษฐา จิตชินะกุล. (2545). **คติชนวิทยา**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรีเมียม เฮาส์.
- เบญจมาศ แพทอง. (2550). **ความรู้เรื่องพระราชพิธีประเพณีและพิธีกรรม**. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- ประมวญ ดิศจินสัน. (2521). **คติชาวบ้าน การศึกษาในด้านมานุษยวิทยา**. กรุงเทพฯ: แพร์พิตยาอินเตอร์เนชันแนล.
- ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์. (2525). **มานุษยวิทยากับ การศึกษาคติชาวบ้าน**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พจนก กาญจนจันทร์. (2560). **ศึกษาสิ่งของ เข้าใจผู้คน : กินพลู เขียนหมาก ปากแดง**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระนคร ปรีงฤทธิ์. (2553). **เครื่องสักการะและ เครื่องประกอบพิธี ในพุทธศาสนาเมือง เชียงตุง เล่ม 1**. เชียงใหม่: แม็กซ์พรีนติ้ง.
- เพลินพิศ กำราญ. (2526). **พระมหาสังข์พิธี**. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล สหประชาพาณิขย์.
- รุ่งทิวา วงศ์ไพศาลฤทธิ์. (2553). **ขนมไทยชาววัง**. กรุงเทพฯ: ไทยควอลิตี้บุ๊คส์.
- วนิดา คำสุรินทร์. (2558). **โครงการออกแบบบรรจุภัณฑ์อาหารสำหรับพิธีสักการะบูชา**. ศิลปินพันธ์ ปริญาญาศิลปบัณฑิต ภาควิชา ออกแบบผลิตภัณฑ์ คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศิริพร ณ ถลาง และ สุกัญญา ภัทรราชย์. (2542). **คติชนกับคนไทย-ไท รวมบทความทางด้านคติชนวิทยาในบริบททางสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ. แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพร ณ ถลาง. (2552). **ทฤษฎีคติชนวิทยา : วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุกัญญา สุจฉายา.(2548). **พิธีกรรม ตำนาน นิทาน เพลง : บทบาทของคติชนกับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ.
- สวนสุนันทา, มหาวิทยาลัยราชภัฏ. (2537). **ใต้ร่มพระบารมี 70 ปี สวนสุนันทา**. กรุงเทพฯ.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม. (2546). **แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีการทางด้านวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- เสาวลักษณ์ อนันตานนท์. (2543). **ทฤษฎีคติชนวิทยาและการศึกษา**. กรุงเทพฯ: รามคำแหง.
- ชุดิพนธ์ แสนทวี. (2551). **การนำเครื่องสังเวทถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์**. สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม, 2561, จาก <http://www.mordookrungsiam.com>
- พระวิจิตรธรรมมาภรณ์. (2554). **ประวัติความเป็นมาของการเจริญพระพุทธมนต์**. สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม, 2561, จาก <http://www.onab.go.th>
- หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ นครพนม. (2516). **พิธีบายศรีสู่ขวัญ**. สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม, 2561, จาก <http://www.finearts.go.th>
- อมรรัตน์ เทพกำปนาท. (2549). **บายศรีเครื่องใช้ในพิธีกรรม เพื่อความเป็นสิริมงคล**. สืบค้นเมื่อ 8 กรกฎาคม, 2561, จาก <http://emuseum.treasury.go.th>

การนำเสนอโครงการประชุมวิชาการและนำเสนอผลงานระดับชาติของนักศึกษา
ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ครั้งที่ 1/2561
วันที่ 15 กันยายน 2561

ณ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

สัมภาษณ์		พิมลศักดิ์ อุ่นวรรณธรณ. 19 เมษายน 2561.	
จิรวัดน์ กุลลี. 28 เมษายน 2561. (สัมภาษณ์).			(สัมภาษณ์).
ชนนาถ มีนະนันท์. 18 พฤษภาคม 2561. (สัมภาษณ์).		ภาคภูมิ คล้ายทอง. 28 เมษายน 2561. (สัมภาษณ์).	
ณรงค์ฤทธิ์ คิดเห็น. 28 เมษายน 2561. (สัมภาษณ์).		รวีโรจน์ สิงห์ลำพอง. 29 พฤษภาคม 2561. (สัมภาษณ์).	
นิพนธ์ ชัยพฤกษ์ทล. 29 พฤษภาคม 2561. (สัมภาษณ์).		วีระ โชติธรรมภรณ์. 9 พฤษภาคม 2561. (สัมภาษณ์).	
นิพนธ์ รักรุ่ง. 26 เมษายน 2561. (สัมภาษณ์).			